

KARAFERYE KAZASI KADI SİCİLLERİ

Vehbi Günay*

Özet

Osmanlı Devleti'nin taşradaki temsilcisi, yargıç ve yerel yöneticisi olan kadıların kendilerine akseden konuları ve yaptıkları işlemleri kaydettikleri şer'îye sicilleri Osmanlı arşiv evrakı arasında ayrıcalıklı ve önemli bir konuma sahiptir. İçerdikleri belge çeşitliliği bakımından çok farklı alanlara ışık tutan ve birinci dereceden kaynak durumundaki bu defterler özellikle Osmanlı taşrasının sosyo-ekonomik tarihine ilişkin paha biçilemez bilgiler içermektedir.

Yunanistan Makedonyası'nın güneyinde, Selânik körfezine pek te uzak olmayan bir konumda yer alan Karaferye (*Béroia/Véria*) beş yüzyılı aşkın Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında bulunmuş, farklı dinî ve etnik grupların birlikte yaşadıkları, üretim ve ekonomik canlılık açısından kayda değer potansiyele sahip bir kazadır. Kazanın, Osmanlı geçmişinin aydınlatılması açısından mahallinde kaleme alınmış belgelerin varlığı ve verdikleri bilgilerin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Karaferye kazasının Yunanistan'da 127, ülkemizde ise 13 adet olmak üzere toplam 140 adet kadı sicil defteri tespit edilebilmiştir. Defterler XVII. yüzyıla ait 43, XVIII. yüzyıla ait 67 ve XIX. yüzyıla ait 30 adet olmak üzere sayısal olarak dağılmışlardır. Söz konusu külliyat 1602-1891 yılları arası dönemi içermektedir. Karaferye Sicilleri toplam on iki binin üzerinde sayfada barındırdığı binlerce belgeyle büyük bir koleksiyon oluşturmuştur. Oldukça iyi durumda ve çoğu orijinal hallerini koruyan defterlere dayalı çalışmalar kaza ölçeğinde yerel tarih araştırmaları için kaynak teşkil ettiği gibi Osmanlı tarihinin sondaj ve örnekleme yöntemleriyle yürütülecek incelemeler için de önemli bilgiler içermektedir. Bu çalışmada her iki ülkede bulunan siciller ile ilgili mevcut malumat derlenmiş, ülkemizdeki defterler ve yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, sicillerin durumu genel olarak değerlendirilmiş ve bir toplu katalog oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Kadı Mahkemesi Defterleri, Şer'îye Sicilleri, Rumeli, Karaferye, Osmanlı Taşra ve Sosyo-ekonomik Tarih Kaynakları

The Karaferye Court Records

Abstract

Court registers (şer'îye sicilleri or şer'îye defterleri) consist of records on various issues kept by the Ottoman kadıs who functioned as the

* Prof.Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

representatives of the state, local administrators and judges. Court registers thus occupy a very privileged and important position among the Ottoman archival materials. Shedding light upon various domains thanks to the diversity of the documents they contain and serving as the principal sources, these sicils encompass invaluable information as to the socio-economic history of the Ottoman provinces.

Located to the east of present-day Greek Macedonia and in the vicinity of the Thermaic Gulf, Karaferye (Béroia/Véria) was a district (kaza) that lived under Ottoman rule for more than five centuries. Characterized by the coexistence of various ethnic and religious groups, the town enjoyed significant potential in terms of production and economic dynamism. Thus, it is extremely important to appraise the existence of locally-produced documents as well as their contents in order to shed further light upon the Ottoman past of the town.

So far a total of 140 defters pertaining the court records of Karaferye district have been identified; 127 in Greece and 13 in Turkey. In terms of periodicity, the defters reflect an uneven distribution, with 43 belonging to the 17th century, 67 to the 18th century and 30 to the 19th century. The corpus in question dates from the year 1602 to 1891. With thousands of documents consisting of more than 12 thousand pages, the Karaferye court registers indeed amounts to a colossal collection. Further studies drawing upon these defters, which are largely in good state, with most of the documents keeping their original quality, will not only constitute a valuable source for local history research at the district level, but also contain substantial information for inquiries into Ottoman history based upon survey and sampling methods. The present study attempts to compile all available information about these registers found in the two countries, presents an overview and finally provides an overall catalogue.

Key words: Ottoman Court Records, Şer'îye Registers, Rumelia, Veria, Sources of Ottoman Provincial Socio-Economic History

Giriş

Osmanlı Devleti'nde kaza idaresinin idarî-mülkî-beledî yöneticisi ve adli/kazaî yargıcı durumundaki kadıların veya naiplerinin tutmuş oldukları *şer'îye sicili*, *kadı defteri*, *şer'î mahkeme sicili* gibi değişik adlarla anılan kayıtlar yerel arşiv evrakının en önemli grubunu teşkil etmektedir. Bu muazzam kaynak kümesi içerisinde yer alan belgelere başvurulmadan özellikle Osmanlı taşrası ve sosyal tarihinin aydınlatılmasının mümkün olamayacağı açıktır. Mahalli kayıtlara dayalı ayrıntılı çalışmalar Osmanlı tarihçiliğinin farklı alanlarına ışık tutması açısından şüphesiz son derece büyük yarar sağlayacaktır. Osmanlı tarih yazıcılığında özellikle yerel tarih yazımı için başvurulacak şer'îye sicilleri sıradan insan yaşamını merkez alan ve 'aşağıdan tarih' olarak ta nitelendirilen sosyal tarihçiliğin ve mikro ölçekli çalışmaların ana arşiv kaynağı durumundadır.

Mateessüf tam olarak ve seri halinde günümüze ulaşamayan söz konusu arşiv malzemesinin kullanım imkânları düzenli envanter ve katalogların hazırlanması ve bunlara araştırmacıların etkin erişiminin sağlanmasıyla artacaktır¹. Arşiv ve kütüphanelerimizde bulunan, ne yazık ki toplu kataloğu henüz tam olarak çıkarılmamış sicillerimizin yanı sıra Türkiye dışında, özellikle Balkanlar ve Ortadoğu ülkelerinde varlığını bildiğimiz yaklaşık 8.000 cilt civarındaki defter de dikkat çekmektedir. Yazıldıkları toprakların hatırasını taşıyan ve tarihinin parçası durumunda bulunan Osmanlı yerel arşiv evrakı arasındaki kadı defterlerinin kataloglanması ve dijital suretlerinin çıkarılarak on-line erişiminin sağlanması günümüzün bilimsel ve teknolojik olanakları itibarıyla bakıldığında kolaylıkla mümkündür². Bu itibarla, sözü edilen çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla Karaferye kazasının şer'îye sicillerinin envanter ve kataloğunun oluşturulmasıyla ilgili, mevcut durumu yansıtan, bir tasnif ve değerlendirme kaleme alınmış aynı zamanda toplu katalog oluşturulması hedeflenmiştir.

Çalışmaya konu edilen Karaferye (*Béroia/Véria*)³, Yunanistan Makedonyası'nın güneyinde, Selânik ve adını taşıyan körfezinden çok ta uzakta olmayan geniş ve verimli bir arazi üzerinde Ağustos (*Agostos*) dağının doğu yüzü eteklerinde yer almaktadır. Osmanlı Karaferyesi, Rumeli eyaletinin Selânik sancağına bağlı olup Manastır vilâyeti, Vodina, Yenice ve Katrin kazalarıyla çevrilidir. Karaferye ve kapsadığı bölge Türk, Rum, Bulgar, Sırp, Arnavut, Ulah, Yahudi ve Kıptiler gibi farklı nitelikteki topluluklar tarafından iskân edilmiştir. Bu nedenle Balkanlardaki benzer örneklerde de görüleceği gibi değişik etnik yapıların mensubu olup üç semavî din ve mezheplerine bağlı insanların yaşam alanı olmuştur.

Dereli, tepeli geniş bir vadi içinde kurulmuş olan Rumeli'nin bu güzel beldesinde XVI. yüzyıl ortalarında 425 hane Müslüman, 459 hane Hıristiyan ve 6 Yahudi hanesinden oluşan demografik yapı mevcuttur. XVII. yüzyılda ise 16 Müslüman, 15 Rum, Sırp, Bulgar mahallerinde yaşayanlarla birlikte iki Yahudi cemaatinin mensuplarının oluşturduğu nüfus 4.000 adet içinde akarsuları bulunan

¹ Ülkemizdeki sicillerin yayınlanmış kataloglar dikkate alınmak suretiyle hazırlanmış toplu kataloğu için bkz. Ahmet Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükkümler*, I-II, İstanbul 1988, 1989. Sicillerle ilgili kitap, tez ve makalelerden oluşan bir kaynakça için bkz. Yunus Uğur, "Mahkeme Kayıtları (Şer'îye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1 (2003), s. 305-344.

² Bu konuda bkz. Yunus Uğur, "Şer'îye Sicilleri", *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 8-11. M. Birol Ülker-Bilgin Aydın, "Türkiye Haricinde Bulunan Osmanlı Kadı Sicilleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 16, (2004), s. 201-214; Fethi Gedikli, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'îye Sicilleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5 (2005), s. 187-213.

³ J. H. Kramers, "Karaferye", *İ.A.*, C. VI, İstanbul bt. y., s. 246; V. L. Ménage, "Karaferye", *E.I.*, s. 600-601; Machiel Kiel-Eleni Gara, "Karaferye", *TDVİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 391-394; Neval Konuk, *Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi I*, Ankara 2010, s. 47-131; aynı yazar, "Karaferye Camileri, Mescitleri ve Namazgâhı", *Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II 13-15 Mayıs 2010 Bildiriler*, C. II, Manisa 2010, s. 109-128.

iki katlı bahçeli evlerde meskûndur. Şehrin bir büyük bezzazistanı, küçüklü-büyükü on beş hani, 600 dükkâmı ve 300 değirmeni ticarî kapasitesinin oldukça yüksek olduğunun ispatıdır⁴. Çok sayıdaki köy, mezra ve çiftliklerinden oluşan kır iskân merkezlerinde yaşayan nüfus kazanın ekonomik hareketliliğine büyük oranda katkı sağlamıştır. Karaferye'nin pamuk, yün ve ipekten yapılmış beyaz, ince, süslü havlu ve peşkirleri, hamam peştamal ve gömlekleri, renkli çarşafı, astar ve yağmurluklar gibi pek çok tekstil ürünü son derece ünlüdür. Kazanın geniş sulak arazilerindeki pamuk, pirinç, buğday, bostan ve meyve üretimi de hatırı sayılır derecededir. Ayrıca, Selânik'i güneyine bağlayan yol üzerinde yer alıyor olması da bölgenin canlılığını arttıran unsurlardandır.

Osmanlılar tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında (kaynaklarda fetih tarihleri 1373/74, 1385/86 ve 1387 olarak verilmektedir) kesin olarak fethedilen Karaferye, Balkan Savaşı sırasında (1912) Yunanlıların işgaline uğramış ve Atina Antlaşması (1913) ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Beş yüz yılı aşan bir sürede Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalmış olan kazanın tarihçesinin aydınlatılmasında hiç şüphesiz arşiv kaynaklarına ihtiyaç vardır. Sözü edilen arşiv evrakı içerisinde yerel kayıtlar daha da ayrıcalıklı bir konumdadır. Karaferye'nin Osmanlı Rumelisi'nde bulunan taşra kazalarının çoğunda rastlanmayacak biçimde oldukça düzenli sayılabilecek, kronolojik bir seri takip eden 140 defterden oluşan kadı sicili koleksiyonu mevcuttur. Bu külliyyat kaza çerçevesinde yapılacak araştırmalar için olduğu kadar sondaj veya örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilecek incelemeler için de nitelikli verileri sağlayabilecek durumdadır.

Karaferye Sicilleriyle Buluşma

Tarihçinin görevinin geçmişe dair notları okumak olduğu kadar kendisinin de tarihe kayıt düşmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, bu yazıyı fırsat bilerek, tarihe 'küçük' bir not eklemek ve genç araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunmak amacıyla, Karaferye sicilleriyle karşılaşmamın ve onlarla hemhal olmamın kısa anlatsını kaydetmek isterim:

Üniversite lisans öğrenciliğim (Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1985-1989) sırasında üçüncü sınıfa geçtiğim yılın yaz tatilinde memleketim olan Balıkesir'in Havran ilçesinin komşusu olan Edremit'teki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı *Muzaffer Akpınar İlçe Halk Kütüphanesi*'ne çalışmaya gitmiştim. Buradaki incelemelerim sırasında, el yazması eserler bulunduğunu öğrendiğim kütüphanede başlangıç seviyesinde Osmanlıca bilgisine sahip meraklı bir tarih öğrencisi olarak yazmaları görme isteğim görevlilerce geri çevrilmemişti. Kütüphanede kilitli özel bir odada ve çelik dolaplar içerisinde koruma altına alınmış olan yüzden fazla sayıdaki yazmaların daha önce TÜYATOK (*Türkçe Yazmalar*

⁴ Evliya Çelebi'nin 1668 yılında ziyaret ettiği Karaferye'ye ilişkin verdiği bilgiler için bkz. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, VIII. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, Haz. S. Ali Kahraman-Y. Dağlı-R. Dankoff, İstanbul 2003, s. 81-84.

Toplu Kataloğu) için fişler halinde çıkarılmış basit bir kataloğu mevcuttu. Kütüphane görevlileri yıllardır kimsenin sormadığı yazmaları bu vesileyle kendilerinin de görmelerinin heyecanını ve birisinin bunlarla ilgileniyor olmasının şaşkınlığını yaşamışlardı. Katalog fişlerinin yol göstermesiyle tüm yazmaları ve bu arada özellikle Osmanlı Türkçesiyle yazılmış eserleri inceledim. Merak, heyecan, hayret gibi karmakarışık duygularla yüzyıllar öncesinden gelen kitaplarla hemhal olmak hayatımın unutamadığım zamanlarından birisi olmuştu. Genç bir tarih öğrencisinin ilk defa olarak tarihin kıymetli kaynaklarıyla buluşması ve baş başa kalmasının nasıl etkileyici hava yarattığı da tasavvur edilebilir. Yazmaları incelerken bunlarla ilgili kısa bilgileri kaydetmeyi de ihmal etmemiştim. Okullar açıldığında artık üçüncü sınıf öğrencisiydim ve tarihçilik yolunda ilgi ve merakım daha da artmıştı. Son sınıfta bitirme tezi hazırlamak düşüncesiyle bölümümüzde yeni göreve başlamış olan Prof. Dr. Tuncer Baykara ile görüşerek kendisini yazmalar hakkında bilgilendirdim. Görüşmelerimiz sonrasında bunlar arasında dikkat çeken bir anonim “*Tevârih-i Âl-i Osman*” bitirme tezi konusu olarak belirlendi. 1989 yılında hazırlamış olduğum çalışmam yıllar sonra üniversitemin yayınları arasında yerini alarak ilgilenenlerin bilgisine sunuldu⁵.

Osmanlı tarihi alanındaki lisansüstü çalışmalar sırasında, aslen “*suyun öte yakasından*” Balkan muhaciri bir aileye mensup, yetişmemdeki emekleri dolayısıyla kendisine medyun-ı şükran olduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr. İsmail Aka'nın danışmanlığında daha önce müstakilen araştırma ve incelemeye konu edilmemiş olan Karaferye kazası üzerinde çalışmamı uygun bulduk. Böylelikle tez konum, Karaferye'nin kütüphanedeki en erken tarihli sicil defterinin transkripsiyon ve incelenmesi olarak belirlenmiş oldu. Tez, defterle sınırlı olmasına rağmen konuyu değişik yönleriyle kavrayabilmek düşüncesiyle ve kaza hakkında mevcut bilgileri toplayabilmek amacıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ve kütüphanelerde çalışmış, kronik ve tahrirlerden salnamelere uzanan geniş bir yelpazede oldukça fazla malzemeyi bir araya getirmiş, bu malzemenin bir kısmına tezimde de yer vermişim⁶. Karaferye sicilleri üzerine Viyana'da doktora çalışması yürüten Yunanlı meslektaşım Eleni Gara'nın 1992 yılı Eylülünde bir sempozyum vesilesiyle İzmir'e gelişi⁷, sicil üzerinde bilgi alış-verişinde bulunulmasını, yer ve kişi isimleriyle ilgili

⁵ Vehbi Günay, *Tevârih-i Âl-i Osmân, Edremit Muzaffer Akpınar Halk Kütüphanesi'nde Bulunan Yazmanın Tanıtımı ve Yeni Türk Harflerine Çevirisi*, Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Bitirme Tezi, VIII+64 s., İzmir 1989. Tezin yayımı için bkz. Vehbi Günay, *Anonim Kitâb-ı Tevârih-i Âl-i Osman*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. No: 167, Bornova 2011, XI+164 s., ISBN 978-975-483-925-8. Bu kütüphane yazmaları ve Karaferye'yle buluşmamın kısa bir öyküsü için ayrıca bkz. *a.g.e.*, s. X-XI.

⁶ Vehbi Günay, *H. 1159 (M. 1746) Tarıbli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. İsmail Aka, İzmir 1993.

⁷ Eleni Gara, “The Grek Newspapers of İzmir and the Eastern Crisis of 1875-1878”, *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*, Haz. T. Baykara, İzmir 1994, s. 115-122.

bazı sıkıntıların giderilmesine katkı sağlamış oldu. Kısacası, o tarihlerde tarihçiliğimizde Karaferye ile ilgili ayrıntılı incelemelerin bulunmayışı beni oldukça cezbetmişti. Bu vesileyle Osmanlı Rumelisi tarihiyle uğraşmaya, kaynak toplamaya başlamış hatta Yunanca öğrenmeye de heves etmişim.

Ne var ki doktora tez konumun Batı Anadolu’da bir kent (Bergama) olması beni bir süreliğine Rumeli’den ve Karaferye’den uzaklaştırdı. Bununla birlikte, Osmanlı Rumelisi ve Balkan şehirlerinin tarihinin yazılmasında sicillerin önemli ve özellikli konumlarını vurgulamak amacıyla ilk olarak 1997 yılında her iki ülkede mevcut Karaferye sicillerinin listesini hazırlayarak yayınladım⁸. Daha sonra Osmanlı Avrupası’ndaki kazaların kadı defterlerinin toplu katalog ve envanterlerinin oluşturulması gerektiği düşüncesiyle hâlihazırdaki bilgilere dayalı olarak Balkanlara ait sicillerle ilgili toplu bir çalışma kaleme aldım⁹.

Karaferye ile buluşmamın tesadüften ziyade bir ‘tevafuk’ eseri olduğu kanaatiyle Edremit’teki defterlerin suretlerini aldığım gibi o zaman Ankara Milli Kütüphane bulunan diğer sicillerin mikrofilmlerini çektirerek bunların da fotokopilerini çıkarttım¹⁰. Zaman içinde bu siciller üzerinde kendim çalıştığım gibi öğrencilerime bitirme tezleri ve yüksek lisans tezi konusu olarak verdim. Öğrencilerimin Osmanlıca ve Osmanlı tarihi konusundaki gelişimlerine zemin teşkil eden Karaferye çalışmaları aynı zamanda mukabeleli sicil okumalarıyla tarihçiliğimize kaynak kazandırılması açısından da katkıda bulunmuş oldu. Karaferye’nin yıllarca öğrencilerin yetişmesine ve pek çok titiz kaynak çalışmasının gün yüzüne çıkmasına vesile olması benim için son derece sevindiriciydi. Ancak, şüphesiz, bu yoldaki nihaî hedefi sınırlı sorumlu metin incelemelerinin akademik yayınlara konu edilerek kapsamlı çalışmalara kaynaklık etmesi ve ilgililerin dikkatine sunulması oluştuyordu.

Karaferye Kazasının Kadı Sicil Defterleri

I. Türkiye’deki Karaferye Kadı Sicilleri

Hâlen, Karaferye’ye ait tüm kütüphane ve arşiv kataloglarında **140** adet kadı sicili tespit edilebilmiştir. Defterlerden **127** adedi Yunanistan’dadır. Ülkemizdeki **12** defterin **4**’ü Kültür ve Turizm Bakanlığı Balıkesir İl Halk Kütüphanesi’nde, **8** adedi de Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı nezdinde İstanbul’daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde saklanmaktadır. Bunlara ilaveten **bir** sicilin de özel koleksiyonda olduğu bilgisi edinilmiştir. Sonuç olarak,

⁸ Vehbi Günay, “Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer’iye Sicilleri Kataloğu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, II, 1997, (1998), s. 103-113.

⁹ Vehbi Günay, “Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer’iye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2 (Aralık 2003), s. 71-82.

¹⁰ Burada, uzun yıllar Karaferye ile uğraşmış ve başkalarını da uğraştırmış, aklının ve gönülünün bir köşesinde burayı hep muhafaza etmiş bir akademisyen olarak, bu güzel beldeyi bu çalışmanın yazıldığı tarihe kadar bir vesileyle dünya gözüyle halâ görememiş olmayı garip bir tecelli olarak kabul ettiğimi de okuyucularla paylaşmadan geçemeyeceğim.

kazanın değişik sayfa ve belge sayısı içeren toplam 140 defterden oluşan sicil koleksiyonu elimizde bulunmaktadır. Daha önce ülkemizde ve Yunanistan'da bulunan Karaferye sicillerinin bir listesi tarafımdan yayınlanmıştır¹¹.

Söz konusu defterlerden en eski tarihli 1011 (1602/3), en geç tarihli ise 1298-1308 (1880-1891) yıllarına aittir. Kazaya ait ilk ve son tarihli defterler Yunanistan'da bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde defterler ciltli veya dağınık sayfalar halinde olup okunabilirlik ve yararlanma açısından oldukça iyi durumdadır. Defterlerin her iki ülkede sayısal ortamda kayıtları bulunmakta olup Yunanistan'daki defterlerin uzaktan erişimi de sağlanmıştır.

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Uzun yıllar Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde saklanan şer'îye sicilleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bir çalışmasıyla 1991 yılında Ankara Millî Kütüphane'ye nakledilmiştir. Bakanlığa bağlı diğer müze ve kütüphanelerden de derlenen sicillerin kataloglanması, mikrofilmlerinin alınması, içerik ve özetlerinin çıkarılması projesine başlanmış ise de ne yazık ki tamamen gerçekleştirilememiştir. Ancak, Millî Kütüphane tarafından defterlerin tümünün mikrofilmleri çıkarılmıştır. Millî Kütüphane'de bulunan 8.934 adet sicil 2005 yılında gerçekleştirilen bir çalışmayla Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir¹².

Başbakanlık Osmanlı Arşivi envanterinde Karaferye'ye ait sekiz sicil bulunmaktadır. Bu defterlerden ikisi XVII. yüzyıl, üçü XVIII. yüzyıl, kalanları da XIX. yüzyıl başlarına aittir. Sicillerin varak sayıları dikkate alındığında yüzyıl dağılımları şu şekildedir: XVII. yüzyıl % 29,1; XVIII. yüzyıl % 27,7; XIX. yüzyıl % 43,2. Defterler içerdikleri belgeler itibarıyla değerlendirildiğinde ise; XVII. yüzyıl % 23,5; XVIII. yüzyıl % 24,8; XIX. yüzyıl % 51,8 oranındadır. Görüleceği üzere bu koleksiyondaki siciller ağırlıklı olarak XIX. yüzyıla ait defterlerdir.

Tablo 1: Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Siciller

Sıra	Katalog No	Tarih(Hicri/Miladi)	Varak	%	Belge Sayısı	%
1.	563	1093-1231 (1682-1815)	89	17,2	245	12,8
2.	564	1105-1106 (1693-1695)	61	11,8	203	10,6
3.	565	1133-1134 (1720-1722)	44	8,5	150	7,9
4.	566	1196-1197 (1781-1782)	43	8,3	112	5,9
5.	567	1207-1209 (1792-1794)	56	10,9	210	11
6.	568	1215-1217 (1800-1802)	64	12,4	220	11,5
7.	569	1237-1241 (1821-1825)	119	23,1	638	33,5
8.	570	1246-1247 (1830-1831)	40	7,8	129	6,8
		Toplam	516	100	1.907	100

¹¹ Karaferye sicil defterlerinin listesi için bkz. Vehbi Günay, "Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'îye Sicilleri Kataloğu", s. 110-113.

¹² Yunus Uğur, *a.g.m.*, s. 9.

B. Balıkesir İl Halk Kütüphanesi

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Edremit Muzaffer Akpınar İlçe Halk Kütüphanesi'nde dört adet Karaferye sicili bulunmakta olup bunlar daha sonra Balıkesir İl Halk Kütüphanesi bünyesinde oluşturulan *Edremit İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu*'na aktarılmışlardır¹³. Kaleme alındıkları kazadan Edremit'e kadar epeyce yol kat etmiş defterlerin buraya ne vesileyle ve ne şekilde geldiklerine ilişkin bir bilgi tespit edilememiştir.

Bu kütüphanede bulunan sicillerin tümü XVIII. yüzyıla aittir. Dört ayrı cilt içerisinde toplam olarak 316 varaktan oluşan defter serisi muhtelif konularda kaleme alınmış 932 adet belgeyi kapsamaktadır. Yazmalar oldukça iyi durumda günümüze ulaşabilmiştir. Söz konusu defterlerin tümü akademik çalışmalara konu edilerek lisans ve lisansüstü tez olarak transkripsiyonları ve değerlendirmeleri hazırlanmıştır.

Tablo 2: Balıkesir İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonundaki Siciller

Sıra	Katalog No		Tarih (Hicri/Miladi)	Ebat	Varak	%	Belge	%
	Eski	Yeni						
1.	104	1436	1159-1160 (1746-1747)	40,5x14,5	52	16,5	129	13,8
2.	105	1437	1176-1178 (1762-1764)	41,5x16	79	25	302	32,4
3.	115	1447	1201-1202 (1786-1788)	44x15,5	99	31,3	225	24,1
4.	116	1448	1204-1207 (1789-1792)	41,5x15	86	27,2	276	29,6
			Toplam	-	316	100	932	100

Görüldüğü üzere, bu koleksiyonda XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait bir defter, ikinci yarısına ait üç defter yer almaktadır. Varak sayıları itibarıyla bakıldığında; XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait defter % 13,8; yüzyılın ikinci yarısına ait diğer üç defter ise % 86,2'lik bir oran teşkil etmektedir. Defterler içerdikleri belgeler açısından değerlendirildiğinde durum şöyledir: Yüzyılın ilk yarısına ait belgeler toplamın % 16,5; diğer yarının defterlerinin belgeleri de % 83,5'lük gurubunu oluşturmaktadır.

C. İsam Kütüphanesi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (*İSAM*) Kütüphanesi'nin "Kadı Sicilleri Kataloğu Veri Tabanı/Kadı Registers Catalogue" içerisinde 23.107 adet mahkeme sicili ve muhtelif defterlerin mikrofilmleri bulunmaktadır. Bunlardan sayısının 22.450 olduğu belirtilen kadı sicilleri İstanbul, Anadolu-Trakya ve Türkiye Harici olmak üzere üç grup halinde tasnif edilmişlerdir¹⁴. Katalogda sicillerin numaralarının yanı sıra varsa demirbaş

¹³ Bu konuda bkz. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazmaları (<http://www.yazmalar.gov.tr/>).

¹⁴ Bu konuda bkz. <http://www.isam.org.tr/>

numaraları, tarihleri, sayfa ve poz sayıları belirtilmiştir. Kütüphane arşivinde; Dupniçe-Radomir, Girit, Gastuni, Halep, Humus, Karaferye, Kırım, Köstendil, Livno, Maglay, Mostar, Manastır, Priyedor, Saraybosna, Şam, Timuşvar, Tırhala, Trablus ve Visoko'ya ait 1.350 defterin kopyasının mevcut olduğu bilgisi yer almaktadır¹⁵. Ayrıca, İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicilleri Arşivi'ndeki sicillerin mikrofilmleri ve dijital kopyaları da İSAM Kütüphanesi Arşiv Servisi'nde bulunmaktadır¹⁶.

İSAM Kütüphanesi'nin veri tabanında Karaferye'ye ait 14 sicilin mikrofilmleri/dijital suretleri kayıtlıdır. Bu siciller; 4 adet Edremit, 8 adet Topkapı Sarayı nüshaları ile iki adet ayrı başlık altındaki defterdir. Toplam 1.123 sayfa tutan defterlerin 1.104 pozluk çekimleri mevcuttur¹⁷.

Kütüphanenin Kadı Sicilleri Kataloğu'nda Karaferye sicilleri içerisinde demirbaş numarası kaydedilmemiş iki adet sicil mikrofilmli yer almaktadır. Bunlardan ilkinin 36 sayfa, diğerinin 259 sayfa olduğu belirtilmiştir.

Tablo 3: İsam Kütüphanesi'ndeki Suretler

Sıra	Katalog No	Tarih(Hicri/Miladi)	Varak	%
1.	-	1199-1200 (1784-1786)	36	3,21
2.	-	1117, 1127-1129, 1138-1140, 1167-1168, 1175, 1184-1187	259	23,06
3.	104	1159-1160 (1746-1747)	52	4,63
4.	105	1176-1178 (1762-1178)	79	7,03
5.	115	1201-1202 (1786-1787)	99	8,82
6.	116	1204-1207 (1789-1792)	86	7,66
7.	563	1093-1095, 1132, 1136-1137, 1162-1163, 1186, 1230-1231	89	7,93
8.	565	1105-1106, 1135 (1673-1694)	61	5,43
9.	565	1133-1134 (1720-1721)	43	3,83
10.	566	1196-1197 (1781-1783)	42	3,74
11.	567	1207-1209 (1792-1794)	55	4,90
12.	568	1215-1217 (1800-1802)	64	5,70
13.	569	1237-1240 (1821-1825)	119	10,60
14.	570	1246-1247 (1830-1832)	39	3,47
Toplam			1.123	100

¹⁵ Kütüphanede, İstanbul'un 10.369 ve Türkiye'de bulunan 8.693 defterin mikrofilm kopyalarının mevcut olduğu kaydedilmiştir. Bu konuda bkz. Yunus Uğur, *a.g.m.*, s. 10.

¹⁶ Şükrü Özen, "Osmanlı Hukuk Literatürü: Tespitler ve Teklifler", *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları-Tespitler, Problemler, Teklifler*, Ed. A. Akyıldız-Ş. Tufan Buzpınar-M. Sinanoğlu, İstanbul 2007, s. 103.

¹⁷ Defterler ve arşiv evrakı ile ilgili malumata kütüphanenin sayfası üzerinden erişim sağlandığı gibi araştırmacıların belirli şartlarla belge örneklerinden temin edebilmesi de mümkündür.

D. Özel Koleksiyon

Tarih araştırmacısı ve yazar sayın Necdet Sakaoglu'nun özel koleksiyonunda bir adet Karaferye şer'ıye sicil defteri olduğu öğrenilmiştir. Yazarın *NTV Tarih* dergisindeki yazısı ve burada yer alan bir görsel dolayısıyla varlığından haberdar olduğumuz defter hakkında -ne yazık ki- yeterli bilgimiz bulunmamaktadır¹⁸.

II. Ülkemizdeki Siciller Hakkında Bazı Bilgiler

1. H. 1093-1231 (M. 1682-1815) Tarihli Karaferye Sicili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde saklanmakta olup oradan Ankara Milli Kütüphane'ye ve daha sonra tekrar İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne nakledilmiş olan 563 numaralı sicil 1093-1231 (1682-1815) tarihleri arası döneme içermektedir. Ülkemizdeki Karaferye sicillerinin en erken tarihli defteridir. 89 varaklık defterin cildi kopmuş, yaprakları dağınık şekildedir ancak yazıları okunaklıdır. Derdest nitelikli olduğu anlaşılan defter içerisinde 245 adet belge bulunduğu tespit edilebilmektedir. Sicilin İSAM Kütüphanesi'nde dijital örneği mevcuttur. Burada, defter içerisinde 1093-1095, 1132, 1136-1137, 1162-1163, 1186, 1230-1231 (1682-1685, 1719/20, 1723/25, 1748-1750, 1772/73, 1814-1816) tarihlerine ait kayıtları ihtiva ettiği kaydedilmiřtir¹⁹. Yunanistan'da bulunan 30 ve 31 sıra nolu siciller başta olmak üzere dağınık halde bulunan diğer defterlere ait olabilecek varakların bunun içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

2. H. 1105-1106 (M. 1693-1695) Tarihli Karaferye Sicili

Sicil, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden Ankara Millî Kütüphane'ye nakledilmişse de daha sonra Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından kataloglanmak ve saklanmak üzere alınmıştır. Katalog numarası 564 olan defter toplam 61 varaktan (125 sayfa) oluşmaktadır. Orijinal ciltli, sayfaları muntazam, yazıları okunaklıdır. Defterde, Karaferye Kadısı Hacı Ahmed Bey'e gönderilmiş hükümler yer almakla birlikte sicil "*Karaferye ma' Vodina ve Havass-ı Prişrin Kadısı*" olarak kaydedilmiş olan Yahya Bey'in dönemine aittir. Bu dönemde naibin isminin Mehmed Bey olduğu görölmektedir.

Sicil, 1105-1106 (1693-1695) yılları arasında tutulmuştur. Defterde en erken Aralık 1693 tarihli kayıtlar, en geç Temmuz 1695 tarihli belge örnekleri tespit edilmektedir. Ancak, defterin başında ve arkasında 1135 (1723) yılına ait kayıtların yer aldığı sayfalar eklenmiştir. Bunlarda iki adet tereke kaydı ve çeşitli hükümler mevcuttur. Bu sayfaların Yunanistan'daki 59 ve 60 sıra numaralarındaki iki dağınık sicil ile aynı tarihlere ait olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁸ Necdet Sakaoglu, "Diplomatik Gizlilik: Tuğralı, pençeli fermanları sanatkâr yazar, tebdil-i kıyafet haberci taşırdı", *NTV Tarih*, 24 (Ocak 2011), s. 32-33. Yazardan defterle ilgili bilgi alabilmek amacıyla 17.02.2011 tarihinde e-posta yoluyla iletişim kurulmaya çalışılmış ancak yanıt alınamamıştır.

¹⁹ Kütüphane katalogunda 563 numara ile kayıtlı defterin poz sayısının 76 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>.

Cülus fermanı, ferman, berat, buyruldu, mektup, tezkire, arz-ı hâl, hüccet, mürasele suretleri, tereke, mevkufat, avârız ve nüzul, tevzi, peksimet, hınta, dakik ve zahire defteri kayıtları bulunan sicilde 193 adet müstakil hüküm sayılabılmıştır. Katalog bilgisinde ise belge sayısının 203 olduğu belirtilmiştir. Sicile İSAM Kütüphanesi'nden de ulaşılabilir²⁰. Defter, danışmanlığında Şenay Öztürk'e lisans bitirme tezi olarak hazırlanmıştır²¹.

3. H. 1117-1187 (M. 1705-1774) Tarihli Karaferye Sicili

İSAM Kütüphanesi'ndeki *Kadı Sicilleri Kataloğu Veri Tabanı* mikrofilm kataloğunda 2 numara ile kaydedilmiş Karaferye sicilin tarih olarak 1117, 1127-1129, 1138-1140, 1167-1168, 1175, 1184-1187 (1705/6, 1715-1717, 1725-1728, 1753-1755, 1761/62, 1770-1774) yıllarına ait olduğu yazılıdır. Defterin sayfa sayısı 259'dur²². Bu kadar değişik tarihlere ait sayfalar ve belgeler içeren mikrofilmin nereden geldiği hakkında bilgi verilmemiştir²³. Anlaşıldığına göre bu mikrofilm müstakil bir sicil olmayıp Karaferye üzerinde çeşitli incelemeleri bulunan Alman araştırmacı Christoph K. Neumann²⁴ tarafından çalışmaları sırasında yararlanılan sicil sayfaları örneklerinden oluşmaktadır.

4. H. 1133-1134 (M. 1720-1722) Tarihli Karaferye Sicili

Defter, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden Ankara Millî Kütüphane'ye nakledilmekle birlikte daha sonra Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne devredilen sicillerdendir. Katalog numarası 565'tir. 1133-1134 (1720-1722) yılları arası döneme ait sicil numaralanmış 44 varaktan (yazılı 76 sayfa) ve 154 ayrı hükümden oluşmaktadır. Katalogda ise varak sayısı 43, belge sayısı 150 olarak kaydedilmiştir. Orijinal ciltli, sayfaları muntazam ve yazıları okunaklıdır. Ancak bazı varakları eksik (32, 33, 36) bazı sayfalar boştur (1a/b, 2b, 31a, 38b). Defterde ciltleme hataları (örneğin v. 28b'deki belge v. 30a'da devam etmekte) olduğu göze çarpmaktadır. Birden fazla kâtip tarafından talik yazı tarzıyla tutulduğu anlaşılan sicildeki en erken

²⁰ Katalogda 564 numarayla kayıtlı defterin poz sayısı 64'tür. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

²¹ Şenay Öztürk, *H. 1105-1106 (M. 1693/1695) Tarihli Karaferye Kazası Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. V. Günay, IV+272+64 s., İzmir 2009. Daha sonra tezin kısa bir özeti yayınlanmıştır. Bkz. Şenay Öztürk Yılmaz, "564 Numaralı Şer'iye Siciline Göre Karaferye Kazası", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-II*, Yıl: 21 Sayı: 67 (Mart-Haziran 2015), s. 1735-1746.

²² İSAM Kütüphanesi kataloğundaki 2 numaralı sicilin 259 sayfa olduğu ve 227 poz sayısının bulunduğu kayıtlıdır. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

²³ İSAM Kütüphanesi Arşiv Sorumlusu Dr. Kenan Yıldız ile yapılan görüşmede ilk iki numaralı mikrofilmlerin Münih Üniversitesi Şarkiyat Kütüphanesi'nden bir bağışçı yoluyla intikal ettiğini ancak ayrıntılı bilgi bulunmadığını aktarmıştır. (Görüşme tarihi: 18.02.2016)

²⁴ Christoph K. Neumann, Institut für den Nahen und Mittleren Osten (Institute of Near and Middle Eastern Studies), Ludwig-Maximilians Universität, München. Yazarın Karaferye ile ilgili bir makalesi için bkz. "Rich and Poor in Karaferye: Investigations in Probate Inventories of the Eighteenth Century-Arm und Rich in Qaraferye: Untersuchungen zu Nachkaßregistern des 18. Jahrhunderts", *Der Islam*, 53/2, (1996 [1997]), s. 259-312.

kayıt Aralık 1720, en geç kayıt ise Eylül 1722 tarihlidir. Defterin başında ve sonunda Karaferye kadısı olarak Mahmud b. Şeyh İbrahim'in ismi kayıtlıdır. Ayrıca, Zekeriya Efendi, Abdullah Efendi ve Mehmed Efendi adlı kadılara da atflar mevcuttur.

Sicilde ferman, buyruldu, avâriz, menzil, masraf, tevzi, narh defterleri, ilâm, berat, temessük, mektup, nasb, kefalet hüccetleri ve evkaf muamelelerine ilişkin kayıtlar dikkati çekmektedir. Yunanistan'da bulunan 59 sıra numaralı ve dağıntık durumdaki sicil ile aynı dönemi kapsamaktadır. Sicilin dijital kopyası İSAM Kütüphanesi'nin veri tabanında bulunmaktadır²⁵. Defter, Saliha Alioğlu tarafından bitirme tezi olarak çalışılmıştır²⁶.

5. H. 1159-1160 (M. 1746-1747) Tarihli Karaferye Sicili

Edremit Muzaffer Akpınar İlçe Halk Kütüphanesi'nde [10 Ed 104] bulunan bu sicil daha sonra Balıkesir İl Halk Kütüphanesi [10 HK 1436] bünyesindeki koleksiyona aktarılmıştır. Katalog bilgisine göre, Türkçe ve talik yazıyla kaydedilmiş defter 40,5x14,5 cm. ebadında ve 52 varaktır. Harf marka filigranlı kâğıtlı defterin cildi salbek şemseli, zencirekli kırmızı meşinden yapılmıştır.

Kazanın 1159-1160 (1746-1747) yıllarına ait olan yazma bu kütüphanenin koleksiyonundaki en erken tarihli sicildir. Bazı sayfaları (1, 2, 42-44, 94-101) boş bırakılmıştır. Sicilde toplam 102 sayfada olmak üzere 129 adet muhtelif belge tespit edilmiştir. Bunlar arasında; ferman, berat, buyruldu, mektup, mürasele, temessük, hüccet, ilâm, tereke-kassam, tevzi, mesâha, mübayaa ve yeniçeri defterlerinin yanı sıra kefalet, narh nasb, emanet gibi belge suretleri mevcuttur.

Karaferye'nin Balıkesir'de bulunan bu ilk sicili tarafımdan transkripsiyon ve değerlendirme halinde yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır²⁷. Defterde yer alan Karaferye Müftüsü Salih Efendi'nin terekesinde bulunan kitaplar dikkat çekici görüldüğü için müstakil bir yazı olarak değerlendirilmiştir²⁸. Aynı kaynak Christoph K. Neumann tarafından da bir çalışmasında kullanılmıştır²⁹. Defterin mikrofilm sureti İSAM Kütüphanesi Kadı Sicilleri Kataloğu Veri Tabanı'nda da mevcuttur³⁰.

²⁵ İSAM Kütüphane kataloğunda 565 numarada bulunan defterin sayfa ve poz sayısının 43 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

²⁶ Saliha Alioğlu, *H. 1133-1134 (M. 1721-1722) Tarihli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. V. Günay, 177+44 s., Bornova 2002.

²⁷ Vehbi Günay, *H.1159 (M.1746) Tarihli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. İ. Aka, VI+336+52 s., İzmir 1993.

²⁸ Vehbi Günay, "Karaferye Müftüsü Salih Efendi'nin Terekesinde Yer Alan Kitaplar", *3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkcülüük Armağanı*, İzmir 1994, s. 95-107.

²⁹ Christoph K. Neumann, "Bücher in Karaferye", *XXVIII. Deutscher Orientalistentag Orientalistik Zwischen Philologie und Sozialwissenschaft, Universität Bamberg 26-30 März 2001*.

³⁰ Kütüphane kataloğunda 104 numara ve 1436 demirbaş numarasıyla kayıtlı 52 sayfalı defterin poz sayısı 54'tür. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

6. H. 1176-1178 (M. 1762-1764) Tarihli Karaferye Sicili

1176-1178 (1762-1764) yılları arası döneme ait olan sicil Edremit Muzaffer Akpınar İlçe Halk Kütüphanesi'nde [10 Ed. 105] iken Balıkesir İl Halk Kütüphanesi'ne nakledilen defterler arasında yer almıştır. Defterin [10 HK 1437] katalog bilgilerinde şunlar kaydedilmiştir: Türkçe, ta'lik yazıyla tutulmuş olan defter 415x160 mm. ebadındadır. 79 varaklık defterin kâğıdı üç ay filigranlı ve aharlıdır. Salbek şemseli, baskılı zencirekli, kirli sarı meşin cilde sahiptir. Katalogda sicilin 1176-1178 (1762-1764) yılları arası döneme ait olduğu belirtilmiştir. Sicil, Kadı Ali Nazif Efendi'nin naipleri İspirî Ali ve Ali Ra'na Efendilerin dönemine aittir. Toplam 159 sayfası numaralanmış olan defterde 12 sayfa (1, 2, 14, 15, 19, 20, 151, 152, 153, 155, 156) boş bırakılmıştır. 1183 (1769/70) yılına ait kayıtların yer aldığı bir varığın da (s. 57-58) sonradan eklendiği anlaşılmıştır. Yurdumuzda bu tarihe ait sicil olmadığı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu varığın Yunanistan'daki bu tarihe içeren iki defterden (No: 90, 91) çıkmış olduğu düşünülebilir.

Defterde 144 yazılı sayfa bulunmakta olup toplam 302 adet belge mevcuttur. İçerisinde ferman, berat, buyrultu, mektup, temessük, tezkere, arz-ı hâl, hüccet, mürasele, vesika, mevkufat, zehâir mütenevvia, ulufe, tereke-kassam ve tevzi defteri gibi pek çok belge örnekleri yer almaktadır. Sicil, danışmanlığında Hazım Çatal tarafından bitirme tezi olarak çalışılmıştır³¹. İSAM Kütüphanesi'nde defterin dijital bir sureti bulunmaktadır³².

7. H. 1196-1197 (M. 1781-1783) Tarihli Karaferye Sicili

1196-1197 (1781-1783) yılları arası döneme ait olan sicil Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 566 numara ile kayıtlı iken Ankara Millî Kütüphane'ye taşınmış daha sonra Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde muhafaza altına alınmıştır. Defter 43 varaktan (86 sayfa) oluşmaktadır. Ancak, bir varığın (v. 42) eksik olduğu anlaşılmaktadır. Cildi orijinal olan sicil muntazam ve yazıları okunaklıdır. Kadı Seyyid Ömer ve naip Hâfız Hacı Mehmed Efendi zamanına aittir.

Ferman, berat, buyruldu, hüccet, arz-ı hâl, şikâyet, mektup, masraf-taksim, zahire, tereke-kassam, ağnam, mübayaa, nüzul-avârız, menzil defterleri, iltizam, vakıf ve muahede sureti başlıkları altında toplanabilecek 96 adet belge tespit edilmiştir. Katalog bilgisi olarak defterde 112 belge bulunduğu belirtilmiştir. Sicildeki en son kayıt Mayıs 1783 tarihlidir. Sicil, Meryem Kılıç tarafından bitirme

³¹ Hazım Çatal, *H. 1176-1178 (M. 1762-1764) Tarihli Karaferye Kazası Şer'yye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, E.Ü. Ed. Fak. Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. V. Günay, V+348+2 Harita+76 s., İzmir 2008.

³² Kütüphanede 105 numara ve 1437 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan 79 sayfalı defterin poz sayısının 80 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

tezi olarak hazırlanmıştır³³. İSAM Kütüphanesi'nde sicilin dijital sureti bulunmaktadır³⁴.

8. H. 1199-1200 (1784-1786) Tarihli Karaferye Sicili

Karaferye'ye ait İSAM Kütüphanesi *Kadı Sicilleri Veri Tabanı*'nda bulunan ilk sıradaki dijital suretin 1199-1200 (1784-1786) yılları arası döneme ait olduğu kaydedilmiştir. Defter 36 sayfadır. Ancak demirbaş numarası bulunmamaktadır³⁵. Yunanistan'daki sicillerden 100 numarada kayıtlı defter de aynı tarihleri kapsamaktadır. 63 sayfalık bu defterin de sayfalarının dağınık olduğu belirtilmiştir.

9. H. 1201-1202 (M. 1786-1788) Tarihli Karaferye Sicili

Bu sicil, Edremit'ten [10 Ed 115] Balıkesir İl Halk Kütüphanesi'ne gönderilen defterlerdendir. Kataloğunda sicilin [10 HK 1447] Türkçe olarak talik yazıyla tutulduğu ve ebadının 440x155 mm. olduğu belirtilmiştir. Defter, 99 varaktır. Üç ay filigranlı ve aharlı kâğıtlı defterin şirazesi dağınık, sırtı kopuk, cildi çeharkuşe sarı meşin ve ebru kâğıt kaplıdır. Katalogda sicilin 1201-1202 (1786-1788) yıllarına ait olduğu belirtilmiştir. İçerisinde Seyyid Hasan'ın mührü basılmıştır (v. 85).

Kadı Hâfız Hacı Hüseyin Efendi, Ömer Efendi ve Seyyid Hasan Efendilerin kadılıkları dönemlerine ve Hıfzî Ali Efendi'nin naipliği devrine aittir. Defterde 225 adet müteferrik belge bulunmaktadır. Defterde boş bırakılmış sayfalar (v. 1b, 2a, 85b, 86a-b, 87a-b, 88a-b, 89a-b, 90b, 91a-b, 92b, 99a-b, 100a) vardır.

Sicilde, ferman, hatt-ı hümayun, berat, buyruldu, davet, arz-ı hâl, silâh, mevkufat, nükud, tevzi, tereke-kassam defterleri, hüccet, ilâm, mektup, mürasele, narh, temessük, tezkere, ihtida başlıkları altında tasnif edilebilecek kayıtlar mevcuttur. Sicilin transkripsiyon ve incelemesi Hazım Çatal tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır³⁶. Defterin dijital bir kopyası İSAM Kütüphanesi'nde bulunmaktadır³⁷.

10. H. 1204-1207 (M. 1789-1792) Tarihli Karaferye Sicili

³³ Meryem Kılıç, *H. 1196/1197 (M. 1781/1783) Tarihli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. V. Günay, IV+190+42 s., Bornova 2006.

³⁴ Kütüphane kataloğunda 566 numarayla kayıtlı defterin 42 sayfa, poz sayısının ise 44 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

³⁵ Kütüphanedeki Karaferye sicillerinin ilk numaralı defterinin 36 sayfalı ve poz sayısı 37 olduğu kayıtlıdır. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

³⁶ Hazım Çatal, *Karaferye Kazası Hicri 1201-1202 (Milâdi 1787-1788) Tarihli Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. V. Günay, V+449+2 Harita, İzmir 2012.

³⁷ Kütüphane kataloğunda 115 numara ve 1447 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan 99 sayfalı defterin poz sayısının 102 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

Edremit'ten [10 Ed. 116] Balıkesir İl Halk Kütüphanesi'ne [10 HK 1448] nakledilen bu defterin katalog bilgilerinde 1204-1207 (1789-1792) yılları arası döneme ait olduğu belirtilmiştir. Türkçe ve talik yazıyla tutulmuş defter 415x150 mm. ölçülerinde ve 86 varaktan oluşmaktadır. Harf marka filigranlı kâğıtlı defterin cildi çeharkuşe meşin ve ebru kâğıt kaplıdır. Defterde Karaferye kadısı olarak Seyyid İbrahim Sadri Efendi'nin ismi kayıtlıdır.

Sicilin ilk elli varağında 160 adet, kalan kısmında ise 116 olmak üzere toplam 276 adet belge kaydedilmiştir. İçerisinde; ferman, berat, buyruldu, hüccet, temessük, mektup, mürasele, ihtida kayıtları, masraf, narh, tereke, zehair, mevkufat, tayinat, mefruşat ve hayvanat defterleri bulunmaktadır. Bu defter sayfa hacmine binaen iki kısım halinde tarafımdan Gamze Kamacı (1-50. varak) ve Ömür Yazıcı (51-87. varak)'ya lisans bitirme tezi olarak hazırlanmıştır³⁸. Defterin dijital sureti İSAM Kütüphanesi'nde bulunmaktadır³⁹.

11. H. 1207-1209 (M. 1792-1294) Tarihli Karaferye Sicili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 567 numara ile kayıtlı sicil hâlen Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 1207-1209 (1792-1294) yılları arasına ait olan defterin varak sayısının 56 olduğu ve içerisinde 210 adet belge bulunduğu kaydedilmiştir. Defter orijinal ciltlidir. Yazıları okunaklı olmakla birlikte cildi dağılmış, sayfaları kopmuş ve yer yer dökülmeler mevcuttur. Bu sicilin de bir sureti İSAM Kütüphanesi'ndedir⁴⁰.

12. H. 1215-1217 (M. 1800-1802) Tarihli Karaferye Sicili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde iken 568 numara ile kayıtlı defter 1215-1217 (1800-1802) yılları arası döneme aittir. Orijinal ciltli, 64 varaklık defterin yazıları okunaklıdır. Katalogda sicil içerisinde 220 adet belge bulunduğu belirtilmiştir. Sicile İSAM Kütüphanesi'nden de ulaşılabilmektedir⁴¹.

13. H. 1234 (M. 1818/19) Tarihli Karaferye Sicili

Necdet Sakaoğlu'nun özel koleksiyonunda bulunduğunu bir yazısı vasıtasıyla öğrendiğimiz defterin *NTV Tarib* dergisinde iki sayfası açık olarak yer alan görseli itibarıyla oldukça düzgün tutulmuş ve iyi saklanmış olduğu anlaşılmaktadır.

³⁸ Gamze Kamacı, *H. 1204-1207 (M. 1789-1792) Tarihli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili-I (1-50. Varak) (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Doç. Dr. V. Günay, IV+318 s., Bornova 2011; Ömür Yazıcı, *Karaferye Kazası (H. 1204-1207/M. 1789-1792) Tarihli Şer'îye Sicili-II (51-87. Varak) (Transkripsiyon ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Danışman: Doç. Dr. V. Günay, IV+224 s., İzmir 2012.

³⁹ İSAM katalogunda 116 numara ve 1438 demirbaş numarasıyla kayıtlı 86 sayfalı defterin poz sayısı 89 olarak gösterilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

⁴⁰ Katalogda 567 numarada bulunan 55 sayfalı sicilin poz sayısının 57 olduğu kaydedilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

⁴¹ İSAM Kütüphanesi katalogunda 568 numarayla kayıtlı 64 sayfalı defterin poz sayısının 68 olduğu belirtilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

Defterdeki hükümlerin 1234 (1818/19) yılına ait olduğu görülebilmekle birlikte sicilin tam olarak hangi tarihler arasındaki belgeleri içerdiğini tespit edebilmek mümkün olamamaktadır. Yazarın şahsi arşivinde bulunduğunu belirttiği defterin hangi döneme ait olduğu ve sayfa sayısı hakkında bilgimiz olmamakla birlikte Yunanistan'da ve ülkemizdeki sicillerin listesinde sözü edilen yıla ait başka defter bulunmamaktadır.

14. H. 1237-1241 (M. 1821-1825) Tarihli Karaferye Sicili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi numarası 569 olan sicil 1237-1241 (1821-1825) yılları arası dönemin kayıtlarını içermektedir. Defter 119 varaktır. Orijinal cildi üzerinde olmakla birlikte dağılmış durumdadır. Sayfaları muntazam ve yazıları okunaklıdır. Sicilin 638 adet hüküm içerdiği kaydedilmiştir. İSAM Kütüphanesi'nde örneği bulunmaktadır⁴².

15. H. 1246-1247 (M. 1830-1832) Tarihli Karaferye Sicili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 570 numarayla saklanmış olan sicil 1246-1247 (1830-1831) yılları arası belgeleri içermektedir. Ciltli ve ebrulu 17x47 cm. ebadındaki defterin yazıları okunaklıdır. Katalogda 40 varaklık sicilin içerisinde 129 adet belge bulunduğu kaydedilmiş olup bazı sayfaları (37b-38b) boş bırakılmıştır. Defter üzerinde Kadı Abdülhalim Efendi zamanına ait olduğunu gösteren 15 Rebiyü'l-ahir 1246 (03.X.1830) tarihli bir kayıt bulunmaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Meşihat Fonu'nda Şer'îye Sicili Defterleri içerisinde Karaferye Sicili olarak (MŞH.ŞSC.d.) Gömlek No: 3021'de kayıtlıdır⁴³. Sicile İSAM Kütüphanesi'nden de erişim mümkündür⁴⁴.

III. Yunanistan'daki Karaferye Kadı Sicilleri

Yunanistan'ın Orta Makedonya vilâyeti olan İmathia/Imatia (*Nomas Imathias*)'nın yönetim merkezi Karaferye (*Béroia/Véria*)'ye ait Osmanlı dönemi kadı sicilleri, Yunanistan Milli Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanlığı (*Ministry of National Education and Religious Affairs*)'na bağlı Merkezi Devlet Arşivleri (*General State Archives of Greece*)'nin bünyesinde⁴⁵.

Yunanistan Devlet Arşivleri'ne bağlı otuz yedi bölgesel devlet arşivinden birisi olarak 1954'te kurulmuş olan Selanik'teki Makedonya Tarihi Arşivi (*The Historical Archive of Macedonia (LAM) in Thessaloniki / Historika Archeia Makedonias*)'nde 1602-1912 yılları arasına ait 4.000 ciltli ve çok fazla sayıda dağınık

⁴² Kütüphane katalogunda 569 numarada bulunan 119 sayfalı defterin poz sayısı 122 olarak kaydedilmiştir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

⁴³ Bu konuda bkz. <http://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Osmanli/Arsiv.aspx>

⁴⁴ Kütüphane katalogunda 570 numaradaki 39 sayfalı defterin poz sayısı 41'dir. Bkz. <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/>

⁴⁵ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün içerisinde yer alan 'International Council on Archives (ICA)'in üyesi bulunan bu arşiv ile ilgili olarak bkz. <http://www.gak.gr>

Osmanlı arşiv malzemesi mikrofilm ve dijital formatlarıyla birlikte mevcuttur. Bunlar arasında sözü edilen döneme ait 373 adet cilt sicil defteri bulunmaktadır⁴⁶. Arşivin sicil koleksiyonu, *Selânik* (337; 1694-1912), *Katrin/Katerini* (3; 1888-1912), *Arrethisar/Kalkış* (22; 1814-1912) ve *Kesendire/Kasandra* (11; 1870-1912) kazalarına ait defterlerden oluşmaktadır⁴⁷. Ayrıca arşivdeki Nizamiye Mahkemeleri defterleri, arazi ve vergi kayıtları ile idari belgeleri içeren zengin tasnifler de son derece kıymetlidir. Bunların yanı sıra Kozani Şehir Arşivi'nde *Yenişebir-i Fenar* kazasının 1662-1667 yılları arası döneme ait iki sicili bulunmaktadır⁴⁸.

Karaferye/Veria'daki Osmanlı dönemi arşiv kaynakları hâlen dört arşivde toplanmış durumdadır⁴⁹. Bunlar; Karaferye'nin Birinci Karaferye Lisesi Arşivi (1879-1967), Birinci İlkokul Arşivi (1904-1977), Giorgos Manolidis Özel Arşivi (1857-1915) ve Osmanlı İdaresi Arşivi'dir⁵⁰. *Archives of the Prefecture of Imathia*'daki Karaferye sicillerinin 1602-1882 yılları arası döneme ait olduğu belirtilmiştir. Yunanistan arşivlerinde internet erişimi sağlanan yedi milyon belge arasında bulunan Karaferye'ye ait sicil defterlerinin suretleri Yunan Devlet Arşivi Dijital Koleksiyonları (*Digital Collections of the Greek State Archives*) içerisinde. Arşiv sitesindeki Makedonya Tarihî Arşivi'ndeki İmathia Tasnifi (*Imathia Branch*)'nde bulunan sicillerin tümüne on-line olarak açık erişim sağlanmış durumdadır⁵¹. Yunanistan'daki arşiv malzemesinin dijital ortama aktarılması ile ilgili olarak Avrupa Birliği (*European Regional Development Fund/ERDF*)'nin desteğiyle Genel Devlet Arşivleri'ndeki Kültürel Koleksiyonların Sayısallaştırılması (*General State Archives's*

⁴⁶ Yakın tarihli bir çalışmada Selânik'teki Devlet Arşivi'nde bulunan sicil sayısı –shven olsa gerek– “337” olarak kaydedilmiştir. Bkz. Yunus Uğur, *a.g.m.*, s. 10.

⁴⁷ Bu konuda bkz. Anna Vakali, “Historical Archive of Macedonia (Thessaloniki)”, <http://hazine.info/archive-macedonia-thessaloniki/> Arşivdeki malzeme ve Karaferye Sicilleri ilgili olarak erken tarihli dikkat çekici ve önemli bir yayın için bkz. Ioan K. Vasdravellis, *Historical Archives of Macedonia/Historika Archeia Makedonias*, II-Veria, Thessalonike/Selânik 1952. I. K. Vasdravellis, “Veria Tarihi Arşivi ve Makedonya Tarih Arşivi”, *Makedonika Dergisi*, 2 (1941-1952), s. 89-128. Bu konuda bkz. Evangelia Balta, “Yunanistan'da Türk Arşivleri”, Çev. H. Milas, *Tarih ve Toplum*, C. XII, S. 67 (1989), s. 42-44; Vassilis Dimitriadis, “Ottoman Archive Materials in Greece”, *Die Staaten Südosteuropas und die Osmanen*, Ed. H. Georg Mayer, Münih 1989, s. 179-186.

⁴⁸ Bu defterlere dayalı bir çalışma için bkz. Konstantinos Kamburidis, *1073-78/1662-1667 Yıllarında Yenişebir Fenâr Şer'îye Sicilleri*, Kozani 2000.

⁴⁹ İlber Ortaylı, “Balkanlar ve Batı'da Osmanlı Tarihiyle İlgili Arşivler”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985, s. 195-199; Evangelia Balta, “Yunanistan'da Türk Arşivleri”, s. 41-44. Ayrıca bkz. Evangelia Balta, “Turkish Archival Material in Greek Historiography/Yunan Tarihçiliğinde Türkçe Arşiv Materyalleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Dünyada Türk Tarihçiliği, C. 8 S. 15 (2010), s. 755-832.

⁵⁰ Karaferye'deki arşivler: 1. *Archive of the 1st Lyseum at Verioia* (1879-1967), 2. *Archive of the 1st Elementary School at Verioia* (1904-1977), 3. *Giorgos Manolidis Private Collection Archive* (1857-1915), 4. *Ottoman Administration Archive*. Bu arşivlerden ilk üçünün Yunanca ve İngilizce; sonuncusunun ise Türkçe de dâhil olmak üzere üç dilde hazırlanmış kataloglu erişimleri mümkündür. Bkz. <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/index.html?code=GRGSA-IMA>

⁵¹ <http://arxeiomnimon.gak.gr>

Digitization of Cultural Collections) başlıklı proje gerçekleştirilmiştir⁵². 2009-2012 yılları arasında tamamlanan söz konusu projeye APENET (*Archives Portal of Europe Network*) içerisinde de yer verilmiştir⁵³.

Aynı proje kapsamında olmak üzere Karaferye sicilleri 2008'de dijital ortama alınmak suretiyle internet ortamına aktarılmış ve uzaktan erişimi mümkün kılınmıştır. Yunanistan'da bulunan Karaferye sicilleri internet ortamında "Osmanlı Yönetimi Arşivleri. Verya Türk Şeriat Mahkemesi Elyazmaları 1602-1882. (*Ottoman Administration Archive. Codes from the Turkish Religious Court at Veroia 1602-1882*) (Reference Code: GRGSA-IMA_OJC001)" başlığıyla tasnif edilmişlerdir.

Yunanistan'daki Karaferye Kadı Sicilleri'nin kataloğu ile ilgili olarak dilimizdeki ilk yayın 1997 yılında bu satırların yazarı tarafından hazırlanmıştır⁵⁴. Söz konusu katalog içerisinde Dr. Eleni Gara⁵⁵'nin yardımlarıyla Karaferye'deki arşivin kendi bünyesinde el yazısıyla ve kabaca oluşturduğu çalışma üzerinden yeniden bir liste meydana getirilmiştir. Geçen süre zarfında buradaki siciller üzerinde 2008'de yürütülen çalışmanın sonucunda defterler yeniden kataloglanmış ve dijital suretleri internet üzerinden araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Ancak daha önce oluşturulmuş liste ile hâlen erişime açık durumdaki katalog arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Şöyle ki;

1998 yılına ait listede 128 adet sicil mevcut iken daha sonra hazırlanan katalogda 127 adet defter kaydedilmiştir. Veria Arşivi'nin Yunanca hazırlanmış olduğu ilk listede 1128 (1715/16) yılına ait olan defter 55. sırada yer alması gerekirken -sehven olsa gerek- 5. sıraya kaydedilmiş ve dolayısıyla listenin sıra ve sicil numaralarının kaymasına neden olmuştur. Son güncellemelerle oluşturulan ve internette erişilebilen katalogda toplam sıra numarası 129 olarak görülmekle birlikte listedeki 1. ve 97. sıra numaraları boş bırakılmıştır. İnternetteki listede 97. numarada kayıtlı olması gereken defterin ilk listede 96. sırada yer alan 1192 (1778) tarihli (44x15 cm. ebadında) defter olduğu görülmektedir. Ancak internette yer verilmeyen ve yeri 97. dosya olarak boş bırakılan defterin akıbeti ile ilgili herhangi bir açıklama mevcut değildir⁵⁶. Ayrıca, dosyaların katalog bilgisinde defterlerin ait

⁵² "Greek State Archives" tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen proje hakkında; "3rd C.S.F.-Operational Programme "Information Society", Documentation, Utilization and Promotion of the Greek Culture. Co-Financed by The European Union (ERDF) 80% and Public Spending 20%" açıklaması bulunmaktadır. Bkz. <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&cid=175574&lang=tr>

⁵³ Tamamlanmış olan Apenet (*Archives Portal of Europe Network/on the Internet*) projesine (www.apenet.eu) APEX Project olarak www.apex-project.eu/ bağlantı sağlanmaktadır.

⁵⁴ Günay, "Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'iye Sicilleri Kataloğu", s. 109 vd.

⁵⁵ Dr. Eleni Gara (Assistant Professor/tenured) hâlen *University of the Aegean, University Unit of Mytilene Department of Social Anthropology and History*'de görev yapmaktadır. Özgeçmişi ve yayınları için bkz. http://www.sa.aegean.gr/iridion/html/en/staff_cv_en.php?id=6

⁵⁶ Listenin bu bölümü için bkz. <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/index.html?cid=175573&start=80>

oldukları zaman dilimlerinin içerdikleri belgelerin tarihleri dikkate alınarak hazırlandığına dair bilgi olmadığından Hicrî tarih aktarımlarındaki bazı yanlışlıklar da tabloda tarafımızdan düzeltilmiştir. Sonuç olarak, Yunanistan’da Karaferye kazasına ait 127 adet sicil listelenmiş durumdadır⁵⁷.

Yunanistan’daki sicillerin tasnif problemleri daha önce Dr. Antonios Anastasopoulos⁵⁸ tarafından araştırma konusu yapılmıştır. Yazar makalesinde, kasabanın eski mahkeme binasında 1918’de bulunduğunu kaydettiği sicil defterlerinin tasnifiyle ilgili temel olarak iki soruna dikkat çekmiştir⁵⁹. A. Anastasopoulos, defterlerin üzerinde yer alan numaraların Veria Arşivi kataloğundaki defter numaralarıyla uyuşmadığı gibi sayfa numaralarının da gerçekçi olmadığını tespit etmiş, değerlendirmesine çalışmasının sonunda verdiği örneklerle açıklık kazandırmıştır⁶⁰.

Arşiv verilerine göre tarafımızdan hazırlanmış olan liste gözden geçirildiğinde, aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, Yunanistan’da bulunan siciller XVII-XIX. yüzyıllar arası döneme ait olmak üzere 127 adettir. İnternet ortamına aktarılmış olanların içerisinde birinci ve 97. numaralı dosyalarda defter/evrak bulunmamaktadır. Mevcut dosyaların 66’sının defter halinde ciltli, 61’inin ise dağınık evrak şeklinde olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla sicillerin % 52’si orijinal ciltli özelliğini muhafaza etmektedir. Erişime açık sayfalar itibarıyla değerlendirildiğinde belgeler toplam 10.360 sayfa tutarındadır. Defterlerin ait oldukları zaman XVIII. yüzyılda yoğunlaşmış gibi görünse de (% 47), sayfa açısından çoğunluk XIX. yüzyılda (% 40) toplanmıştır.

Tablo 4: Genel Özelliklerine Göre Karaferye Sicillerinin Dağılımı

Yüzyıl	Adet	%	Ciltli	%	Dosya	%	Sayfa	%
XVII.	41	32,3	21	31,8	20	32,8	3.133	30,2
XVIII.	60	47,2	20	30,3	40	65,6	3.071	29,7
XIX.	26	20,5	25	37,9	1	1,6	4.156	40,1
Toplam	127	100	66	100	61	100	10.360	100

Karaferye sicil kayıtları Eleni Gara tarafından hazırlanmış olan doktora tezinde kullanılmış⁶¹, 1758-1774 dönemine ait siciller de Antonios

⁵⁷ Şer’iye sicilleri ile ilgili hazırlanmış yakın tarihli bir çalışmada Karaferye’de en erkeni 1602 yılına ait olmak üzere “130” defter bulunduğu kaydedilmiştir. Bkz. Uğur, *a.g.m.*, s. 10.

⁵⁸ Antonios Anastasopoulos, (Asistant Professor), University of Crete, Department of History and Archaeology.

⁵⁹ Antonios Anastasopoulos, “Hoi Othomanikoi Hierodikastikoi Kodikes (Sitzil) tes Veroias: Provmemata Taxinomeses (The Ottoman Court Registers (Sher’iye Sicilleri) of Veria: Classification Problems)”, *Imeros*, 1 (2001), s. 149-169.

⁶⁰ Bu konuda bkz. <http://www.ime.gr/publications/print/imeros/en/01/index.html>

⁶¹ Eleni Gara, *Kara Ferye 1500-1600 Menschen, Lokalgesellschaft und Verwaltung in Einer Osmanischen Provinz*, Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana 2000.

Anastasopoulos'un doktora tezine kaynaklık etmiştir⁶². Geçen süre içerisinde gerek Eleni Gara⁶³ gerekse Antonios Anastasopoulos⁶⁴ tarafından Karaferye sicillerine dayalı çeşitli yayınlar yapılmıştır.

Tablo 5: Yunanistan'da Bulunan Karaferye Sicilleri

Dosya No	Tarih (Hicri/Miladi)	Ebat	Sayfa Sayısı	%	Durum
1.	-			-	-
2.	1011 (1602/3)	37x12	94	0,9	Ciltli
3.	1021-1022 (1612-1614)	43x16	16	0,2	Dosya
4.	1022 (1613/14)	42x15	99	1,0	Ciltli
5.	1025-1026 (1616-1617)	38x15	62	0,6	Dosya
6.	1028 (1618/19)	41x15	11	0,1	Dosya
7.	1020-1066 (1611-1656)	41x15	154	1,5	Ciltli
8.	1023-1053 (1614-1644)	41x15	186	1,8	Ciltli
9.	1030-1031 (1620-1622)	41x15	66	0,6	Ciltli
10.	1036 (1626/27)	38x15	66	0,6	Dosya
11.	1036-1037 (1626-1628)	40x15	24	0,2	Dosya
12.	1037-1048 (1627-1639)	41x15	202	1,9	Ciltli
13.	1043-1044 (1633-1635)	40x14	85	0,8	Ciltli
14.	1044-1048 (1634-1639)	41x15	52	0,5	Dosya
15.	1049-1051 (1638-1642)	41x15	136	1,3	Ciltli
16.	1050-1051 (1640-1642)	41x15	201	1,9	Ciltli
17.	1055-1056 (1645-1647)	41x15	114	1,1	Ciltli
18.	1057-1058 (1647-1649)	41x15	200	1,9	Ciltli
19.	1058-1060 (1648-1650)	41x15	118	1,1	Ciltli
20.	1061-1062 (1650-1652)	42x14	103	1,0	Ciltli

⁶² Antonios Anastasopoulos, *Imperial Institutions and Local Communities: Ottoman Karaferye, 1758-1774*, University of Cambridge, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cambridge 1998.

⁶³ Yazarın bazı yayınları: Eleni Gara, "The Town and District of Veria in Ottoman Times", *Ematias Melemata [Acts of the Symposium Emathia-Historical and Archaeological Approaches Veria: Oi Philoi tou Byzantinou Mouseion Beroias]*, Beroias, 2007, s. 53-61; aynı yazar, "Murderers and Judges in Ottoman Veria (Kara Ferye)", *Imeros*, Issue 1, (2001), s. 113-130; aynı yazar, "In Search of Communities in Seventeenth Century Ottoman Sources: The Case of the Kara Ferye District", *Turcica*, XXX, (1998), s. 135-162; aynı yazar, "Lending and Borrowing Money in an Ottoman Province Town", *Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. Ciepo-Symposiums, Vienna: Institut für Orientalistik*, Ed. M. Köhbach-G. Prohazka-Eisl-C. Römer, Vienna 1999, s. 113-119.

⁶⁴ Yazarın bazı yayınları: Antonis Anastopoulos, "Lighting the Flame of Disorder: Ayan Infighting and State Intervention in Ottoman Karaferye, 1758-59", *International Journal of Turkish Studies*, 8/1-2 (2002), s. 73-88; aynı yazar, "Building Alliances: A Christian Merchant in Eighteenth Century Karaferye", *Oriente Moderno*, 25 (86), Nr. 1 The Ottomans and the Trade (2006), s. 65-75; aynı yazar, "Crisis and State Intervention in Late Eighteenth-Century Karaferye", *The Ottoman Balkans, 1750-1830*, Ed. Frederick F. Anscombe, Markus Wiener Pub., 2006, s. 11-33.

Karaferye Kazası Kadı Sicilleri

21.	1068 (1657/58)	38x14	82	0,8	Ciltli
22.	1077-1078 (1666-1668)	40x14	12	0,1	Dosya
23.	1078 (1667/68)	41x15	1	0,0	Dosya
24.	1078 (1667/68)	42x15	52	0,5	Dosya
25.	1079 (1668/69)	42x15	5	0,0	Dosya
26.	1080-1081 (1669-1671)	41x15	12	0,1	Dosya
27.	1080-1085 (1669-1675)	40x15	44	0,4	Dosya
28.	1083-1085 (1672-1675)	41x15	239	2,3	Ciltli
29.	1088-1089 (1677-1679)	40x14	89	0,9	Ciltli
30.	1092-1093 (1681-1682)	42x15	6	0,1	Dosya
31.	1093-1095 (1682-1684)	42x16	86	0,8	Dosya
32.	1096-1097 (1684-1686)	42x16	72	0,7	Ciltli
33.	1098-1099 (1686-1688)	42x16	118	1,1	Ciltli
34.	1098 (1686/87)	42x16	12	0,1	Dosya
35.	1099 (1687/88)	42x16	6	0,1	Dosya
36.	1098-1099 (1686-1688)	42x16	4	0,0	Dosya
37.	1102 (1690/91)	38x12	60	0,6	Dosya
38.	1103 (1691/92)	42x14	20	0,2	Dosya
39.	1107-1109 (1695-1698)	40x15	6	0,1	Dosya
40.	1109-1110 (1697-1699)	42x15	64	0,6	Ciltli
41.	1110-1113 (1698-1702)	41x15	90	0,9	Ciltli
42.	1111-1113 (1699-1702)	41x15	64	0,6	Ciltli
43.	1114-1115 (1702-1704)	42x14	164	1,6	Ciltli
44.	1116-1117 (1704-1706)	41x15	49	0,5	Dosya
45.	1117 (1705/6)	43x15	124	1,2	Ciltli
46.	1117-1118 (1705-1707)	43x15	16	0,2	Dosya
47.	1117 (1705/6)	41x15	6	0,1	Dosya
48.	1118-1119 (1706-1708)	43x14	20	0,2	Dosya
49.	1119 (1707/8)	41x14	43	0,4	Ciltli
50.	1120-1121 (1708-1710)	41x14	63	0,6	Ciltli
51.	1122 (1710/11)	41x15	6	0,1	Dosya
52.	1123-1124 (1711-1712)	41x14	43	0,4	Dosya
53.	1125-1126 (1713-1715)	41x15	47	0,5	Ciltli
54.	1127 (1715)	42x15	44	0,4	Ciltli
55.	1127-1128 (1715-1716)	42x15	2	0,0	Dosya
56.	1128 (1715/16)	42x15	40	0,4	Dosya
57.	1129-1130 (1716-1718)	42x15	5	0,0	Dosya
58.	1131-1132 (1718-1720)	43x16	97	0,9	Ciltli
59.	1133-1136 (1720-1724)	41x15	74	0,7	Dosya
60.	1136 (1723/24)	41x15	59	0,6	Dosya
61.	1135-1137 (1722-1725)	42x15	93	0,9	Ciltli
62.	1138-1139 (1725-1727)	44x15	34	0,3	Dosya

63.	1139-1140 (1726-1728)	44x15	106	1,0	Ciltli
64.	1141-1143 (1728-1731)	44x16	78	0,8	Dosya
65.	1144 (1731/32)	43x15	89	0,9	Dosya
66.	1145-1148 (1732-1736)	40x16	50	0,5	Dosya
67.	1147-1148 (1734-1736)	43x16	50	0,5	Dosya
68.	1149-1150 (1736-1738)	43x17	26	0,3	Ciltli
69.	1151 (1738/39)	44x17	4	0,0	Dosya
70.	1152 (1739/40)	40x16	4	0,0	Dosya
71.	1155 (1742/43)	40x14	18	0,2	Dosya
72.	1157 (1744/45)	48x17	16	0,2	Dosya
73.	1159-1161 (1746-1748)	43x15	134	1,3	Ciltli
74.	1159-1161 (1746-1748)	41x14	9	0,1	Dosya
75.	1161-1163 (1748-1750)	42x15	91	0,9	Ciltli
76.	1163-1164 (1749-1751)	43x15	71	0,7	Ciltli
77.	1163-1165 (1749-1752)	43x16	66	0,6	Ciltli
78.	1164 (1750/51)	43x15	1	0,0	Dosya
79.	1167 (1753/54)	42x15	4	0,0	Dosya
80.	1169-1170 (1755-1757)	43x16	112	1,1	Ciltli
81.	1170-1171 (1756-1758)	42x16	98	0,9	Dosya
82.	1172 (1758/59)	42x15	49	0,5	Dosya
83.	1173-1175 (1759-1762)	41x16	75	0,7	Dosya
84.	1173 (1759/60)	42x15	4	0,0	Dosya
85.	1175-1176 (1761-1763)	44x15	68	0,7	Ciltli
86.	1178-1179 (1764-1766)	44x16	35	0,3	Dosya
87.	1179-1180 (1765-1767)	42x15	162	1,6	Ciltli
88.	1179-1180 (1765-1767)	32x14	102	1,0	Dosya
89.	1182 (1768/69)	43x16	18	0,2	Dosya
90.	1183 (1769/70)	42x16	4	0,0	Dosya
91.	1183 (1769/70)	44x15	2	0,0	Dosya
92.	1184 (1770/71)	43x16	47	0,5	Dosya
93.	1185 (1771/72)	43x15	4	0,0	Dosya
94.	1186-1187 (1772-1774)	40x16	39	0,4	Dosya
95.	1188 (1774/75)	44x16	2	0,0	Dosya
96.	1190-1191 (1776-1778)	38x14	71	0,7	Dosya
97.	-			-	-
98.	1193-1194 (1779-1780)	42x16	18	0,2	Dosya
99.	1194-1196 (1780-1782)	41x16	172	1,7	Ciltli
100.	1199-1200 (1784-1786)	40x18	63	0,6	Dosya
101.	1204 (1789/90)	41x15	3	0,0	Ciltli
102.	1210-1211 (1795-1797)	38x16	53	0,5	Dosya
103.	1213-1214 (1798-1800)	43x16	24	0,2	Ciltli
104.	1227-1228 (1812-1813)	39x16	67	0,6	Ciltli

Karaferye Kazası Kadı Sicilleri

105.	1229-1230 (1813-1815)	40x16	81	0,8	Ciltli
106.	1231-1233 (1815-1818)	45x15	199	1,9	Ciltli
107.	1236-1237 (1820-1822)	41x15	129	1,2	Dosya
108.	1240-1242 (1824-1827)	52x19	2	0,0	Ciltli
109.	1241-1242 (1825-1827)	41x15	91	0,9	Ciltli
110.	1245-1246 (1829-1831)	46x16	66	0,6	Ciltli
111.	1247-1249 (1831-1834)	52x19	153	1,5	Ciltli
112.	1250-1251 (1834-1836)	52x19	173	1,7	Ciltli
113.	1252-1253 (1836-1838)	49x18	177	1,7	Ciltli
114.	1253-1255 (1837-1840)	54x18	161	1,6	Ciltli
115.	1256-1259 (1840-1844)	48x17	212	2,0	Ciltli
116.	1259-1261 (1843-1845)	48x17	158	1,5	Ciltli
117.	1260-1278 (1844-1862)	50x16	150	1,4	Ciltli
118.	1261-1264 (1845-1848)	55x19	158	1,5	Ciltli
119.	1266-1267 (1849-1851)	48x17	188	1,8	Ciltli
120.	1272-1276 (1855-1860)	55x20	114	1,1	Ciltli
121.	1277-1279 (1860-1863)	50x19	168	1,6	Ciltli
122.	1279-1281 (1862-1865)	54x19	170	1,6	Ciltli
123.	1281-1282 (1864-1866)	56x20	111	1,1	Ciltli
124.	1283-1287 (1866-1871)	44x18	284	2,7	Ciltli
125.	1283 (1866/67)	54x20	117	1,1	Ciltli
126.	1289-1290 (1872-1873)	50x19	127	1,2	Ciltli
127.	1289-1298 (1872-1881)	50x20	372	3,6	Ciltli
128.	1288 (1871/72)	50x19	152	1,5	Ciltli
129.	1298-1308 (1880-1891)	50x17	376	3,6	Ciltli
TOPLAM			10.360	100	

IV. Değerlendirme

Yayınladığımız ilk listede (1997), Yunanistan'da 128, Türkiye'de Balıkesir ve Millî Kütüphane'de 12 defter olmak üzere her iki ülkede toplam 140 sicil defterinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak siciller üzerinde yürütülen çalışmalar sırasında defter sayısında bir değişiklik meydana gelmiş Yunanistan'daki sicillerin sayısı bir eksilirken Türkiye'deki siciller özel koleksiyondaki bir defterin varlığıyla 13'e çıkmıştır. Bunlardan Yunanistan'dakiler 1602-1891 yılları arasına, hâlen Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunanlar 1682-1831, Edremit/Balıkesir'dekiler ise 1746-1792 dönemine ait defterlerdir. Özel arşivdeki sicilin de 1818/19 yılını kapsadığı anlaşılmaktadır. Karaferye'nin sicillerinin tümü dikkate alındığında % 30,7'sinin XVII. yüzyıla, % 47,9'unun XVIII. yüzyıla ve % 21,4'ünün de XIX. yüzyıla tarihlenen defterlerden oluştuğu tespit edilmektedir.

Tablo 6: Sicillerin Ülke ve Yüzyıllara Göre Dağılımı

	XVII.	%	XVIII.	%	XIX.	%	Toplam	%
Yunanistan	41	95,3	60	89,6	26	86,7	127	90,7
Türkiye	2	4,7	7	10,4	4	13,3	13	9,3
Toplam	43	100	67	100	30	100	140	100

“Karaferye’nin Kazasının Kadı Sicil Defterleri Külliyatı” toplam sayfaları itibarıyla bakıldığında on iki bin sayfanın üzerinde bir miktara ulaşmaktadır. Bu sayfalarda çeşitli konularda yazılmış binlerce belgenin yer aldığı düşünüldüğünde kazanın tarihiyle ilgili hatırı sayılır bir kaynak kümesine sahip olduğumuz anlaşılmaktadır.

Sonuç

Şer’iye sicilleri, Osmanlı tarihinin idarî, askerî, sosyal, ekonomik, demografik, kültürel, yerel, ziraî, mimarî, folklor gibi pek çok sahada ele alınacak konuların değişik yönlerinin aydınlatılmasında yararlanılabilecek bilgileri içermektedir. Bunlar aynı zamanda taşradaki gündelik hayatın seyrinin takip edilebilmesi için de son derece vazgeçilmezdir. Tarihin birincil arşiv kaynaklarından sayılan bu kaynakların kronolojik seri düzeninde eksiksiz, sağlam ve kullanılabilir bir şekilde varlığı arzulanmakta ise de geçmişin ayak izlerinin takibini sağlayacak malzemenin tam olarak elimize geçmesi mümkün olamamıştır. Bu nedenle var olan malzemenin bilinmesi, titizlikle korunması ve tüm dünya araştırmacıları için kullanılabilir durumda olması şarttır. Bu konuda sarf edilecek çaba ve harcanacak emekler tarih biliminin cevaplayabileceği soruların artmasına neden olacaktır. Umulur ki, bu yolda ufak bir katkıda bulunabilmek düşüncesiyle Karaferye’nin yerel Osmanlı tarih kaynakları olan sicillerle ilgili kaleme alınan çalışma yeni araştırmalara yol göstererek katkıda bulunacaktır.

Kaynaklar

A. Basılı Eserler

- Akgündüz, Ahmet, *Şer’iye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hüükümler*, I-II, İstanbul 1988, 1989.
- Alioğlu, Saliha, *H. 1133-1134 (M. 1721-1722) Tarihlî Karaferye Kazası Şer’iye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Bornova 2002.
- Anastasopoulos, Antonios, *Imperial Institutions and Local Communities: Ottoman Karaferye, 1758-1774*, University of Cambridge, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cambridge 1998.
- _____, “Hoi Othomanikoi Hierodikastikoi Kodikes (Sitzil) tes Veroiias: Provmemata Taxinomemes (The Ottoman Court Registers (Sher’iye Sicilleri) of Veria: Classification Problems)”, *Imeros*, 1, (2001), s. 149-169.

- _____, “Lighting the Flame of Disorder: Ayan Infighting and State Intervention in Ottoman Karaferye, 1758-59”, *International Journal of Turkish Studies*, 8/1-2, (2002), s. 73-88.
- _____, “Building Alliances: A Christian Merchant in Eighteenth Century Karaferye”, *Oriente Moderno*, 25 (86), Nr. 1 The Ottomans and the Trade, (2006), s. 65-75.
- _____, “Crisis and State Intervention in Late Eighteenth-Century Karaferye”, *The Ottoman Balkans, 1750-1830*, Ed. Frederick F. Anscombe, Markus Wiener Pub., 2006, s. 11-33.
- Balta, Evangelia, “Yunanistan’da Türk Arşivleri”, Çev. H. Milas, *Tarih ve Toplum*, C. XII, S. 67, (1989), s. 42-44.
- _____, “Turkish Archival Material in Greek Historiography/Yunan Tarihçiliğinde Türkçe Arşiv Materyalleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Dünyada Türk Tarihçiliği, C. 8, S. 15, (2010), s. 755-832.
- Çatal, Hazım, *H. 1176-1178 (M. 1762-1764) Taribli Karaferye Kazası Şer’iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İzmir 2008.
- _____, *Karaferye Kazası Hicri 1201-1202 (Milâdi 1787-1788) Taribli Şer’iyye Sicili (Transkripsiyon ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012.
- Dimitriadis, Vassilis, “Ottoman Archive Materials in Greece”, *Die Staaten Südosteuropas und die Osmanen*, Ed. H. Georg Mayer, Münih 1989, s. 179-186.
- Evlîyâ Çelebi b. Dervîş Mehmed Zallî, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi, VIII. Kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, Haz. S. Ali Kahraman-Y. Dağlı-R. Dankoff, İstanbul 2003.
- Gara, Eleni, “The Grek Newspapers of İzmir and the Eastern Crissis of 1875-1878”, *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*, Haz. T. Baykara, İzmir 1994, s. 115-122.
- _____, “In Search of Communities in Seventeenth Century Ottoman Sources: The Case of the Kara Ferye District”, *Turcica*, XXX, (1998), s. 135-162.
- _____, “Lending and Borrowing Money in an Ottoman Province Town”, *Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. Cıepo-Symposiums, Vienna: Institut für Orientalistik*, Ed. M. Köhbach-G. Prohazka-Eisl-C. Römer, Vienna 1999, s. 113-119.
- _____, *Kara Ferye 1500-1600 Menschen, Lokalgesellschaft und Verwaltung in Einer Osmanischen Provinz*, Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana 2000.
- _____, “Murderers and Judges in Ottoman Veria (Kara Ferye)”, *Imeros*, Issue 1, (2001), s. 113-130.
- _____, “The Town and District of Veria in Ottoman Times”, *Ematias Melemata [Acts of the Symposium Emathia-Historical and Archaeological Approaches Veria: Oi Philoi tou Byzantinou Mouseiou Beroias]*, Beroias, 2007, s. 53-61.
- Gedikli, Fethi, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şeriye Sicilleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5, (2005), s. 187-213.

- Günay, Vehbi, *Tevârih-i Âl-i Osmân, Edremit Muzaffer Akşınar Halk Kütüphanesi'nde Bulunan Yazmanın Tanıtımı ve Yeni Türk Harflerine Çevirisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Bitirme Tezi, İzmir 1989.
- _____, *H. 1159 (M. 1746) Taribli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1993.
- _____, “Karaferye Müftüsü Salih Efendi'nin Terekesinde Yer Alan Kitaplar”, *3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkçülük Armağanı*, İzmir 1994, s. 95-107.
- _____, “Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'îye Sicilleri Kataloğu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, II, 1997 [1998], s. 103-113.
- _____, “Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'îye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2, (Aralık 2003), s. 71-82.
- _____, *Anonim Kitâb-ı Tevârih-i Âl-i Osman*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Bornova 2011.
- Kamacı, Gamze, *H. 1204-1207 (M. 1789-1792) Taribli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili-I (1-50. Varak) (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Bornova 2011.
- Kamburidis, Konstantinos, *1073-78/1662-1667 Yıllarında Yenişehir Fenâr Şer'îye Sicilleri*, Kozani 2000.
- Kılıç, Meryem, *H. 1196/1197 (M. 1781/1783) Taribli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Bornova 2006.
- Kiel, Machiel - Gara, Eleni, “Karaferye”, *TDVİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 391-394.
- Konuk, Neval, “Karaferye Camileri, Mescitleri ve Namazgâhı”, *Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II 13-15 Mayıs 2010 Bildiriler*, C. II, Manisa 2010, s. 109-128.
- _____, *Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi I*, Ankara 2010.
- Kramers, J. H., “Karaferye”, *İ.A.*, C. VI, İstanbul bt. y., s. 246.
- Ménage, V. L., “Karaferye”, *E.P.*, s. 600-601.
- Neumann, Christoph K., “Rich and Poor in Karaferye: Investigations in Probate Inventories of the Eighteenth Century [Arm und Reich in Qaraferye: Untersuchungen zu Nachlaßregistern des 18. Jahrhunderts]”, *Der Islam* 53, 2, (1996 [1997]), s. 259-312.
- _____, “Bücher in Karaferye”, *XXVIII. Deutscher Orientalistentag Orientalistik Zwischen Philologie und Sozialwissenschaft, Universität Bamberg 26-30 März 2001*.
- Ortaylı, İlber, “Balkanlar ve Batı'da Osmanlı Tarihiyle İlgili Arşivler”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985, s. 195-199.
- Özen, Şükrü, “Osmanlı Hukuk Literatürü: Tespitler ve Teklifler”, *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları-Tespitler, Problemler, Teklifler*, Ed. A. Akyıldız-Ş. Tufan Buzpınar-M. Sinanoğlu, İstanbul 2007, s. 97-116.
- Öztürk, Şenay, *H. 1105-1106 (M. 1693/1695) Taribli Karaferye Kazası Şer'îye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İzmir 2009.

- Öztürk Yılmaz, Şenay, “564 Numaralı Şer‘iye Siciline Göre Karaferye Kazası”, *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-II*, Yıl: 21 Sayı: 67, (Mart-Haziran 2015), s. 1735-1746.
- Sakaoğlu, Necdet, “Diplomatik Gizlilik-Tuğralı, pençeli fermanları sanatkar yazar, tebdil-i kıyafet haberci taşırdı”, *NTV Tarih*, 24, (Ocak 2011), s. 32-33.
- Uğur, Yunus, “Mahkeme Kayıtları (Şer‘iye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, (2003), s. 305-344.
- _____, “Şer‘iye Sicilleri”, *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 8-11.
- Ülker, M. Birol-Aydın, Bilgin, “Türkiye Haricinde Bulunan Osmanlı Kadı Sicilleri”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 16, (2004), s. 201-214.
- Vasdravellis, I. K., “Veria Tarihi Arşivi ve Makedonya Tarih Arşivi”, *Makedonika Dergisi*, 2, (1941-1952), s. 89-128.
- _____, *Historical Archives of Macedonia/Historika Archeia Makedonias*, II-Veria, Thessalonike/Selânik 1952.
- YAZICI, Ömür, *Karaferye Kazası (H. 1204-1207/M. 1789-1792) Taribli Şer‘iye Sicili-II (51-87. Varak) (Transkripsiyon ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İzmir 2012.

B. İnternet Sayfaları

- <http://arxeiomnimon.gak.gr> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/index.html?cid=175573&start=80> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/index.html?code=GRGSA-IMA> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=175574&lang=tr> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://hazine.info/archive-macedonia-thessaloniki/> Vakalı, Anna, “Historical Archive of Macedonia (Thessaloniki)”, (Erişim: 15.02.2016)
- <http://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Osmanli/Arsiv.aspx> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://www.isam.org.tr/> (Erişim: 12.02.2016)
- <http://ktp.isam.org.tr/?url=kaynaksicil/> (Erişim: 12.02.2016)
- <http://www.gak.gr> (Erişim: 31.01.2016)
- <http://www.ime.gr/publications/print/imeros/en/01/index.html> (Erişim: 31.01.2016)
- http://www.sa.aegean.gr/iridion/html/en/staff_cv_en.php?id=6 (Erişim: 31.01.2016)
- <http://www.yazmalar.gov.tr/> (Erişim 17.08.2015)
- <http://www.apenet.eu> (Erişim: 11.03.2016)
- <http://www.apex-project.eu/> (Erişim: 11.03.2016)

EK: Karaferye Kazası Kadı Sicilleri Toplu Kataloğu

Sıra No	Tarih (Hicri/Milâdi)	Sayfa/Varak Sayısı
1.	1011 (1602/3)	94
2.	1021-1022 (1612-1614)	16
3.	1022 (1613/14)	99
4.	1025-1026 (1616-1617)	62
5.	1028 (1618/19)	11
6.	1020-1066 (1611-1656)	154
7.	1023-1053 (1614-1644)	186
8.	1030-1031 (1620-1622)	66
9.	1036 (1626/27)	66
10.	1036-1037 (1626-1628)	24
11.	1037-1048 (1627-1639)	202
12.	1043-1044 (1633-1635)	85
13.	1044-1048 (1634-1639)	52
14.	1049-1051 (1638-1642)	136
15.	1050-1051 (1640-1642)	201
16.	1055-1056 (1645-1647)	114
17.	1057-1058 (1647-1649)	200
18.	1058-1060 (1648-1650)	118
19.	1061-1062 (1650-1652)	103
20.	1068 (1657/58)	82
21.	1077-1078 (1666-1668)	12
22.	1078 (1667/68)	1
23.	1078 (1667/68)	52
24.	1079 (1668/69)	5
25.	1080-1081 (1669-1671)	12
26.	1080-1085 (1669-1675)	44
27.	1083-1085 (1672-1675)	239
28.	1088-1089 (1677-1679)	89
29.	1092-1093 (1681-1682)	6
30.	1093-1095 (1682-1684)	86
31.	1093-1231 (1682-1815)	89
32.	1096-1097 (1684-1686)	72
33.	1098-1099 (1686-1688)	118
34.	1098 (1686/87)	12
35.	1099 (1687/88)	6
36.	1098-1099 (1686-1688)	4
37.	1102 (1690/91)	60
38.	1103 (1691/92)	20
39.	1105-1106 (1693-1695)	61
40.	1107-1109 (1695-1698)	6
41.	1109-1110 (1697-1699)	64
42.	1110-1113 (1698-1702)	90
43.	1111-1113 (1699-1702)	64

Karaferye Kazası Kadı Sicilleri

44.	1114-1115 (1702-1704)	164
45.	1116-1117 (1704-1706)	49
46.	1117 (1705/6)	124
47.	1117-1118 (1705-1707)	16
48.	1117 (1705/6)	6
49.	1118-1119 (1706-1708)	20
50.	1119 (1707/8)	43
51.	1120-1121 (1708-1710)	63
52.	1122 (1710/11)	6
53.	1123-1124 (1711-1712)	43
54.	1125-1126 (1713-1715)	47
55.	1127 (1715)	44
56.	1127-1128 (1715-1716)	2
57.	1128 (1715/16)	40
58.	1129-1130 (1716-1718)	5
59.	1131-1132 (1718-1720)	97
60.	1133-1134 (1720-1722)	44
61.	1133-1136 (1720-1724)	74
62.	1136 (1723/24)	59
63.	1135-1137 (1722-1725)	93
64.	1138-1139 (1725-1727)	34
65.	1139-1140 (1726-1728)	106
66.	1141-1143 (1728-1731)	78
67.	1144 (1731/32)	89
68.	1145-1148 (1732-1736)	50
69.	1147-1148 (1734-1736)	50
70.	1149-1150 (1736-1738)	26
71.	1151 (1738/39)	4
72.	1152 (1739/40)	4
73.	1155 (1742/43)	18
74.	1157 (1744/45)	16
75.	1159-1160 (1746-1747)	52
76.	1159-1161 (1746-1748)	134
77.	1159-1161 (1746-1748)	9
78.	1161-1163 (1748-1750)	91
79.	1163-1164 (1749-1751)	71
80.	1163-1165 (1749-1752)	66
81.	1164 (1750/51)	1
82.	1167 (1753/54)	4
83.	1169-1170 (1755-1757)	112
84.	1170-1171 (1756-1758)	98
85.	1172 (1758/59)	49
86.	1173-1175 (1759-1762)	75
87.	1173 (1759/60)	4
88.	1175-1176 (1761-1763)	68

89.	1176-1178 (1762-1764)	79
90.	1178-1179 (1764-1766)	35
91.	1179-1180 (1765-1767)	162
92.	1179-1180 (1765-1767)	102
93.	1182 (1768/69)	18
94.	1183 (1769/70)	4
95.	1183 (1769/70)	2
96.	1184 (1770/71)	47
97.	1185 (1771/72)	4
98.	1186-1187 (1772-1774)	39
99.	1188 (1774/75)	2
100.	1190-1191 (1776-1778)	71
101.	1193-1194 (1779-1780)	18
102.	1194-1196 (1780-1782)	172
103.	1196-1197 (1781-1782)	43
104.	1199-1200 (1784-1786)	63
105.	1201-1202 (1786-1788)	99
106.	1204 (1789/90)	3
107.	1204-1207 (1789-1792)	86
108.	1207-1209 (1792-1794)	56
109.	1210-1211 (1795-1797)	53
110.	1213-1214 (1798-1800)	24
111.	1215-1217 (1800-1802)	64
112.	1227-1228 (1812-1813)	67
113.	1229-1230 (1813-1815)	81
114.	1231-1233 (1815-1818)	199
115.	1234 (1818/19)	-
116.	1236-1237 (1820-1822)	129
117.	1237-1241 (1821-1825)	119
118.	1240-1242 (1824-1827)	2
119.	1241-1242 (1825-1827)	91
120.	1245-1246 (1829-1831)	66
121.	1246-1247 (1830-1831)	40
122.	1247-1249 (1831-1834)	153
123.	1250-1251 (1834-1836)	173
124.	1252-1253 (1836-1838)	177
125.	1253-1255 (1837-1840)	161
126.	1256-1259 (1840-1844)	212
127.	1259-1261 (1843-1845)	158
128.	1260-1278 (1844-1862)	150
129.	1261-1264 (1845-1848)	158
130.	1266-1267 (1849-1851)	188
131.	1272-1276 (1855-1860)	114
132.	1277-1279 (1860-1863)	168
133.	1279-1281 (1862-1865)	170

Karaferye Kazası Kadı Sicilleri

134.	1281-1282 (1864-1866)	111
135.	1283-1287 (1866-1871)	284
136.	1283 (1866/67)	117
137.	1289-1290 (1872-1873)	127
138.	1289-1298 (1872-1881)	372
139.	1288 (1871/72)	152
140.	1298-1308 (1880-1891)	376

